

Сабрана дела Петра II Петровића Његоша

Проза

Сабрана дела Петра II Петровића Његоша

1. Пјесме
2. Луча микрокозма
3. Огледало српско
4. Горски вијенац
5. Лажни цар Шћепан Мали
6. Свободијада, Глас каменштака
7. **Проза**
8. Преводи
9. Писма
10. Биљежница
11. Тестамент
12. Речник мање познатих речи и израза
13. Поговор, Биографија, Библиографија

Сабрана дела приредио: Александар Лазић

Техничка припрема: Предраг Јаничић, Александар Гогић

Веб сајт: www.ppnjegos.com

2024 ©Александар Лазић, Предраг Јаничић, Александар Гогић

Лиценца. Овај електронски материјал заштићен је лиценцом
CC BY-ND (Creative Commons Attribution-NoDerivs):

<https://creativecommons.org/licenses/by-nd/4.0/deed.en>

Дозвољено је умножавање и стављање у промет овог материјала на било ком медијуму и у било ком формату, у било које сврхе, укључујући комерцијалне. При сваком коришћењу мора се навести овај извор на одговарајући начин и указати на ову лиценцу, а обавезно је навести ако су направљене било какве измене у материјалу. То се може урадити на било који разуман начин, али не у виду који сугерише да аутори изворног материјала подржавају било које измене или дистрибутера дела. Ако се преуређује, трансформише или надограђује овај материјал, онда није дозвољено његово умножавање и стављање у промет.

Садржај

ЖИТИЈЕ МРЂЕНА НЕСРЕТНИКОВИЋА ЊИМ САМИЈЕМ СПИСАНО	4
САН НА БОЖИЋ АЛИГОРИЈА, ТЈ. ПРИМЈЕНА	13
Регистар властитих имена	15

ЖИТИЈЕ МРЂЕНА НЕСРЕТНИКОВИЋА ЊИМ САМИЈЕМ СПИСАНО

Сама је природа јавно предсказивала да ћу бити човјек знаменити, а и ја сам то приђе рођења у сну видио. Прво чудо – када сам се родио, они се исти дан уждио кућа мојему оцу, у њојзи све што је имао изгорјело, и од ње се све село уждио и изгорјело; у та је пожар мене мати изгорјела, сестра и два брата, друге чељади сеоцке тридесет. Друго, када су ме крстили, отац ми се сломио низ коња и био упопан тај исти дан; попу који ме крстио утопила се два сина са женом; мој кум који ме крстио на врата од цркве сломио ногу, а мамица која ми је определијена била мјесто мајке тај исти дан, јошт мене из цркве носећи на плећима, уби змија, не циче¹.

Послијед смрти те мамице промијенио сам седам доклен су ми се навршиле три године. Од три године до петнаесте да почнем писати што се са мном догађало, перо би ми из рукама полећело, а карта пропојала од великијех чудесах, уши би читатељма загуђеле јали им се занијеле – не би ни сами знали што читају што ли разумијевају. Али од петнаесте године до данас дужан сам моја собитија свијету казати, који има уши од слушања нека чује.

Кад сам уљега у шеснаесту годину, оженили су ме и дали ми чин локанције. Држао сам локанду три године напредно, и био сам накупио неколико новаца и сасвијем промислио у вишем званију ступити, али ме несрећна жена ископа. Испрва прилично лијепо живјасмо, а послјед се почесмо псовати, грдити и бити. Она, за мој инат, дај оному нешто а оному нешто, такођер исто и ја, доклен остадосмо без ништа на ништа! Како остадосмо без ништа, одмах почесмо радит један другоме око главе. Она је мене шест путах тровала, али сам таквога јакога сложенија био, да ми није ништа могла мојему гвозденому желутку нашкодити. Послијед тога затворила ме у кућу и кућу са сваке стране уждио, али јопет мојом назовисрећом не изгорјех него грдан и опален

¹У првом објављивању (*Грлица* за 1837. годину) уместо *не циче* стоји *пе циче*, што је очита штампарска грешка коју Решетар (*Свободијада, Мање пјесме, Проза*; Државно издање, Београд, 1927) исправља у *те циче*. Овде прихваћена исправка приређивача *Просветиног* издања (*Пјесме, Луча микрокозма, Проза, Преводи*, Београд, 1953), у значењу „не пусти ни гласа“. (Прим. прир.)

утекох, али, са мојом жалашћу, лиших се једнога ока. Послијед те несреће пошао сам на полицију и почео се жалити на моју жену. Полиција је одмах скочила, жену ми уфати и објеси, а мене затвори двадесет годинах у тавницу за моја преступленија. Но, по мојој срећи, у исту крјепост у коју и тавница бјеше удари гром; прах који бјеше под најдоње своде упали се и сву крјепост диже на воздух. Тавница у коју ја стојаш не бјеше у средину крјепости него при крају ње, и то ме једино спасе те не погибох, премда и јесам претрпио опалевину и има мало скока из крјепости до на пијацу градску, али све остадох жив.

Послијед тога наша ме полиција у име мртвога ђе лежим, наредила млађијема те су ме понијели у цркву и над мном почели читати погреб. Ја сам све чуо што су читали и како су ми приготовљали гроб и друго што хоће за мрца, али сам тако јако забуњен од онога великога удара био, да нијесам мога собом маћи нити им казати да ме не копају жива. А они, пошто су све прочитали, гроб ископали, дигли су ме на носила и понијели код гроба, у њ спустили и закопали, и они се дома вратили. Право казати, није много плача било над мном, јер сам у сав мој живот радио да нигђе немам човјека ко ће ме пожалити нити пак кога бих ја пожалио, а то сам јединствено чинио да немам печали на овоме свијету. Иако су ми чувства и вид и сила била онијем великијем ударом забуњена, али су ми леђа она иста прва, и она су управо знала да су закопана – кажевала им је она велика плоча и она земља те су на себе држали. Ја сам истинито мислио да сам усопши и да не има више спасенија, каноти оному који је у гробу закопат, али је судба висока² од људих сакрита; њојзи је угодно било да ме јопета учини житељем подмјесечног круга, а ево којијем начином.

Велика болест би у народ; многе стотине хиљадах од ње помријеше, тако да већ бјеше и гробја нестало ђе ће се копати. Почеше нове гробове отварати и по пет шест у једному закопавати. Ја, иако сам био закопат, али сам чуо неколико разговора онијех људих који су мало тврди били на уши и који су мислили што сами не чују да нитко не чује; доиста им није дошло до ума да оно што они зборе чује нетко и у гробу. Послијед краткога времена не само да је дошао збор о мојему гробу да се отвори, него штовише чуле су се и мотике на њем ђе га откопају. Моје утруђене плећи мало су одахнуле када се макла она велика плоча с њих. Је ли једнога човјека који на ови непостојни свијет пасе и газе који с нетрпјенијем чека да се једна ствар сврши колико ја, биједни, послјед трехдневнага жителства у гробу, да ми мрачна гробница макне црну завјесу смрти и открије свијет човјеческога живота?

Добри работници, брзо работајући, дођоше скоро до мојега тијела. Ја, како виђех свијет, скочих како хрт с покровом у руке и утечем између работниках. Работници, зачуђени таковијем страшнијем виђењем, онијеме и нападају около гроба мислећи и воображавајући себе да сам вампир или какав други нечисти дух који дави и мучи умну

²Код Решетара уместо *висока* стоји *високо*. (Прим. прир.)

животину.

Ја, како се од њих ослободим, јавим се онијема те су ме копали и који су знавали да сам укопан и почнем им причати не како се са мнош догодило, него како је дошао анђел код мене и рекао ми да устанем и да се јавим проповједник свијету (стара ме сујевјерна глупост к томе повуче, не помислих е се просвештеније не да томе данас ниђе помолити) и који ме буду слушат да ће бити спасени и сретњи, који ли не узоће да ће бити кажњени не само на томе свијету него, преварих се рећи, и на овоме.

Народ, каноти лаковјерни и непостојани, начне се гомилама около мене купити, и ја почнем причати и поученија различна народу давати. Оратор, право казато, нијесам велики никад био, али је доста било што су виђели пришелца из непознатог им краја, и то је једино недопуњавало недостатак мојега краснорјечија. Али ево с часа погибох.

Прво, што испустих ријеч – који ме не узоће слушат да не само што ће бити кажњен на онај свијет но штовише и на овај. У народу је ова ријеч крјепко остала и готово своју силу изгубила, зашто ја нијесам мога произвести ње глас у дјелу силом невидимом, а видима је, над којом више власти има нијесам но над невидимом, у руке другијех била, који је не пуштају без тољаге по мозгу другоме. Али све којекако међу старомодницима добро бјех и пазаху ме; моје погрешке, иако их бјеше много, бјеху непримјетне њиховоме густоме уму и руњавијема ушима. Проповиједах непрестано на улицама, по домовима и на свакоме мјесту; од више чуда, каживали су ми да и када спавам у сну непрестано проповиједам, кано коме се у што хоће. Док једно јутро уљезем у једноме великоме зданију, загледам унутра и видим много народа; помислим: ево згоде, овђена се могу напричати, и ово ми велико општество може име свуда огласити. Зађем међу њима и почнем говорити по обичају моме, но ја јошт и не изговорити ријеч, а они се начну смијати. Запитах што су такви безбожници; они одговоре да су ђаци који слушају филозофију. Не стидим се казати, замршени читатељи, да сам то име филозофија ту први пут у мојему животу чуо! Ја их упитам јопет: а какво је то животно филозофија те вас учи да се подругујете с проповједником који се из гроба дига јединствено ради тога да људе обрати к добру и к душеспасенију? Када они то чују, јошт се више почну ругати и грајати около мене. А међутим се окупи народа јоште свакојакога на ону грају. Збор се задије свакојаки шта ја проповиједам, откад и к чему моја проповијед води. Нико није умиио томе одговор дати, но почну говорити да су моје проповиједи различне и да је све једна противу друге. Ја, истина, да сам то и сам знао, али ми није могло напоследку бити да у колу не играм које сам заврга сам. Али, ја мислим све се шћаше на прву оставити да враг не донесе оне који су ме закопавали и откопавали.

Како они уљегоше, почеше говорит о мојему закопу и откопу, нађоше да је то обоје било у три дни. Ја се најприђе брањох да није, него од једнога до другога било двадесет данах; најприђе се на ову држах, а последијед, када виђех да су они затегли на три те на три, спуштах на шест. Чуше ли ти они ову ријеч, сви једнијем гласом викнуше: вежите! Свезаше и на суд одведоше пред суднике. Суд не сједа друго ништа него да суди и ко им

чесов замотуљак испод руке пружи – да прифате; по ваздашњему њихову обичају судише и одсудише да ми метну камен о грлу и са мношћу у море како с хулитељем светога.

Млађи, како чуше моју одсуду, мене за грло, свежу ми руке наопако, камен велики о грлу, и са мношћу у море! Доиста, љубезни и заплетени читатељи, та ми није лакшија била него тежа од оне прве несреће, јер сам у првој био забуњен, а у овој потоњој нијесам, но здравије и чистије памети него игда откада могу себе знати. А може сваки по себе знати и вообразити каква би му та ура била, али иначе није могло бити, ере јачи не питају.

Када ме најприје бачише у воду, почех пливати, али тегота онога крша не даде више но трн пута махнути, него ме одвуче к дну. Јошт на дно не падох, доклена ме поче нешто теглити; чудим се што је, када видим – али мрежу вуку рибари к крају; у њу се рибе уфатило много, и ја баш на средину међу рибом попао. Веома су ловци мрежу живо теглили и весело, ера су познали по теготи да се у њу много рибе уфатило. Не много тежећи, извукоше је на крај. Како ме угледаше, повикаше: „Ха, ево утопјеник у овој мрежу уфаћен!“ Узеше ме међу собом и изнијеше на пијесак и бачише мјесто мртвога, а повратише се да рибу из мреже ваде и да је дијеле. Пошто је подијелише, онда почеше говорити: „Хајд’те да овога биједнога утопјеника закопамо, да га не ију звјерад на овој пијесак.“ Ја све чујем, али не могу собом шенут, него сам горе забуњен и умрћен био него први пут. Они дођоше, мало пијеска раскопаше, мене положише и пијеском засуше. Али доиста нијесам чуо велике теготе, ера много пијеска нијесу на мене били насули, него сам могао свагда познати када се смркне или када сване. Ту сам лежа (и доста ми се учинило спокојно) три дни и три ноћи, а четврти сам дан искочио испод онога пијеска здрав као тић.

Иза тога сам шест пута био кужинаром. Пошто сам видио да ми ни то званије и чин не иде никако за руком, оставио сам га, а просио градскога управитеља да ми нађе мјесто на морској служби да служим, ера ми се на сухо било веома додијало.

Градоуправитељ био је човјек веома добри; моја га је прозба убољела. У брзо вријеме наша ми је мјесто ће ћу служити на мору. Ја сам с охотом пошао и почео служити за најдисинсију. Истина да сам званије имао мало, али се то не гледа на мање званије, него на задовољство, јер смо свакојако сви на свијету ништа, и мали и вељи, а како је човјек задовољан, он је срећан. Ја сам заиста тијем званијем био и срећан и задовољан више него адмирал његовијем. А међутијем, нажижући синсије, научих се и ја дувати. Док у очи светога Вртоломија прекрстих се, изидох и сједох на брод на једну врећу црне масти. Синсија ми је у уста, али су ми уши мало згријате, јере је свети Вртоломија био нашему старјешини имењак, и све ми доходи охота нешто пливати. Док по мојој и моје дружине несрећи заспим и превалим се пјан преко оне вреће црне масти, а углијев из синсије падне на врећу, врећа се зажди, а она маст, каноти лучна, запали се и разлије по броду. Одма се брод сав зажди! Ја ништа јошт од те несреће не чујем, но спавам ка и заклан, доклен огањ дође до мене; тада скочих и покликох. Који бише на врху брода скочише – почесмо тулит. Али се јако било разгорјело, да нијесмо могли ништа учинит.

Него ја самочетрнаести скочих у море и почех пливати, а онизи те су у броду други били околу 200 – они јошт ништа не чују доклен огањ дође на топове; топови почеше пуцати, и они тада скочише из брода, али зафајду! Не мога ни један жив ни до мора скочити а камоли утећи, него сви изгорјеше у броду. Јошт од нас четрнаестирице убише топови 6, а 8 остасмо пливајући. Пливјемо к једноме градићу, који бјеше од брода 23 миље; не дођосмо до по пута, сви се потопише до ја самотрећи. Тада ми дође на ум оно приђе несреће што ми се ошћело пливати, и почех сам себе говорит: „Пливај, Мрђене, ере ти се мало приђе хоћаше; имаш ђе доста, нека те прође миса!“³ много муке и дугога пливања изидем на сухо једва жив. Почнем ти мислит куда ћу несретњик отолен и шта ћу. Но дуго мислећи смислих на једну: да се потурчим и да у Турску тражим среће, ђе је јошт нико наша није; него како смислим онако и учиним.

Пођем крајем мора и дођем у град Селаник; ту се потурчим и језик турски у мало времена научим. Отолен се кренем гласитоме Махмут-паши, везиру скадарскоме, и пођем. Не станем ни ту пуне два мјесеца, доклен везира Махмута посјекоше Црногорци; код њега бјех кад га посјекоше, и малу рану добих у десну руку. Отолен махом побјегах преко Кучах пут Србије, ђе бјеху неколика силна Турчина, именом дахије, малу републику приметнули. Код њих стадох неколико времена мирно за драгомана, док – несрећа моја, која ме свуда ћера и за гробом ће, ако што од мене буде – побуни ти се Срби под Црнијем Ђорђијем, скочи са сваке стране, потуци Турке по Шумадији, попали им куле, узми градове, турске поглавице, дахије, све исијеци и учини – шта ћу више досађиват писањем? – карађорђијевски! Ту ти умало сасвијем не погубох да добра коња не имах, те на њега измакох пут Ниша. Отолен бјеж' преко Расије, Арбаније, док добјежим у Јањину гласитоме Али-паши. Овај ме храбри паша прими у число својијех тјелохранитељах. Ту мишљах е ћу мало починут, него, да видиш, не да наопака судба, која ме ћера, почивала! Мој господар Али-паша Тепелевац завади ти се с султаном Махмутом; султан на њега војску, затвори га у град Јањину с немного другах. Томе је крива скупост пашина е нас више не бјеше. Него како било да било, бранисмо се за годину јуначки, доклен дође лукави Хуршид-паша, који на Божу вјеру срамотно и бешчасно превари Али-пашу на станак и пријеваром га посјече.

Како њега посјече, многе његове тјелохранитеље на исто мјесто посјекоше, а мене жива уфатише. И дарова ме Хуршид-паша реис-ефендији како роба, јер мишљаху да сам Грк. А када се казах реис-ефендији да нијесам Грк него Турчин, он ме одмах поклони својему пријатељу адмиралу турске флоте капетан-паши; капетан-паша ме узе за својега камаријера. Доходе често гласови капетан-паши да буна која се бјеше дигла у Грчкој не утуљује се него распаљује и на море и на сухо. Ја сам се све нечесову мојему чуду из ове буне нада, које ме и задеси – куд ће моја несрећа него мене на врат?

Дигоше се три најсилнија царства Грцима у помоћ; они се њима не би дигли у помоћ да их није моја несрећа дигла, с којом се већ бјех прежелио, исто ка и она са мнош.

³Решетар сматра да је *О* штампарска грешка и допуњује у *О[д]*. (Прим. прир.)

Овијем трема царствима мука се наклони да кому помогу (јер се све боје између себе да једно друго не превари и да се њихова помоћ не би у корист једнога обратила, која би га више силнијем и грознијем учинила њима двојци и свој Европи; е да њих и њину браћу ова хила не смета, давно би прекинула луна царствовати на истоку, мјесто ње би се осипава исток с сунцем истинога просвјештенија европејскога, не би у Византију закони царствовали којијех се највиша светост састоји у просуће крви хришћанске), него када се наклоне коме помоћи, баш му помогу како требају. Они Грцима тајно помогаше од сваке стране, ка и поправ ко може. Но кад виђеше да им не могу помоћи тајно – колико Грцима требају доклен себе поставе на биће политическо, онда се ријешеше јавно и ударише под Наварин на турску флоту. Које бродове ту не раскрхаше топовима и огњем не изгорјеше, оне рашћераше.

У та жестоки морски бој ја се не нагнах код капетан-паше него на другој фрегати, од које ме исти паша бјеше учинио заповједником приђе боја седам осам данах по несрећи мојој. Та се моја фрегата у највишу ћескоту нагна. Браних се јуначки, но што ће моје само јунаштво учинити кад друга флота сва потону и побјеже? Најпослијед, иза дугога брањења упалише и моју фрегату. Ја, по староме мојему обичају, како чух врућину – ћиц у море, поитам и испливјем доста брзо на крај, који не бјеше предалеко. Како изиђем на крај, обратим се и останем зачуђен из каквога сам се огња успио спасти. Помислим: сада али сам дужан срећи пријеварној захвалити али несрећи хитрокрилој. Речем у себе: несрећи не иде захвала, а срећи не имам рашта никакве захвале учинити, јер јошт никад на мене није оком милостиво погледала, и тако ни ћу једној ни другој него мојијема ваљатијема ногама и рукама, које су ме од погиби спасле.

Ту мало на бријегу починем док се осушим. Отолен се кренем управо пут Цариграда. Како дођем у Цариград, одмах изиђем пред реис-ефендијом. Реис-ефендија, како ме виђе, одмах ме познаде, а и извјесно му је било од друге стране моје јунаштво и моје фрегате, и доиста је мислио да се нећемо већ виђети до у тандариху (у едем турски). Како ме види, рече ми: „Добро доша, Селиме! Ја сам мислио да си ти шеит (праведник), а тебе ево јопета у Стамболу!“ Тек што то изговори, пође у своју одају и до сахата до два донесе ми једно писмо и даде ми говорећи: „Понијећеш ово писмо великоме везиру.“ Ја боље брже оно писмо понесем и дам га у руке камаријеру великога везира.

Сјутридан ти мени дођи (како коме се хоће у чинове уздуж и попријеко) бујрунтија од великога везира с којом поставља мене топчибашом на Варну. Ја на врат на нос, како кога нужда ћера, ноћи и дневи, дођем ти у Варну; примих се својега званија. Ако ћете да ви управо кажем, ту сам наопако живио са сваким, а особито сам био ћерат од натмуренога и мрзновољастога Јусуф-паше, али све имах оно своје платице, о којој висах ка и капља о листу – што је рећи, ни жив ни мртав. Доклен се поче рат (у зли час за Турску!) међу Русијом и Турцијом. Ова рат зна сваки каква је била и у какво је стање метнула турско царство. Отада Турска не броји се нигђе могућством и силом у число великијех државах до на карту; отада је горди владац Цариграда своју слабост позна и почео своје падање завјесом просвјештенија покривати. Откако се поче рат

доклен се сврши да ви кажем, замршени читатељи, моје јаде и страдање и овђен напишем, бисте смијући се плакали, јербо бисте се дужни били сви ришћани смијати и веселити восторжествовање посљедоватељах Христовијех над слијепима синовима Мухамедовијема; с друге пак стране, дужни бисте били по човјечеству плакати када бисте разумјели моје страдање. Али ја, ако намјеравам не штеђети ваше уши, намјеравам вашу вољу чувати, да вас не доводи ни до велике радости ни до велике жалости ово моје смијешно, замршено житије. Зато нећу ни описивати моја страдања која сам претрпио ове рати, еле на доспијетак рати, пошто се мир учини, мене Руси из ропства пуштише, у које ме бјеху уфатили у бој када се потуче Дибић с великијем везиром Мехмед Решид-пашом близу Шумлије.

Ја из Одесе возом управо у Цариград к староме мојему покровитељу реис-ефендији. Уљезем у двор његов. Када дођем у његову одају, ће прима ријетко кога (то се зна, мене забрањено није било од његовијех слугах, јер су знали колико ме њихов господар љубио), – како уљезем у његову одају, кад ево, шћах се заклет, чојак сасвијем мене непознати, којег нијесам, чињаше ми се, нигда гледа: погобио се ка и ралица, поцрнио ка и кота, осушио се ка и вериге – управо рећи, да бјеше у живот Језоп, шћах рећи е он! Помислим е часов мене непознат Турчин који је код реис-ефендије у часово велико почитаније или у својство. Запита га је ли ми могуће уљести к реис-ефендији. Он ми одговори: „Али ме не познајеш, Селиме? Ја сам исти за којегаш питаш.“ Како чујем, скочим на ноге, приступим к њему с поклоном по обичају турскоме и са стидом га упитам од које је болијести бон те живот онако изгубио. Одговори ми: „Мој драги Селиме, ја нијесам болова ни од какве болијести, но – каже – знаш да сам ја глава турске дипломације, и ради великијех и замршенијех пословах те сам има ове рати похудио сам, јербо је давно речено: тешко дипломатику у слабу и нејаку државу – он је вазда крив пред својијем начальником.“

Тек он ово изговори, ја му се препоручим да ми нађе мјесто ће бих мога свој хљеб имати. Он ми одговори да ће ме узети код себе за различитијема дјелима, куд буде потреба да ме пошаље. Ја сам се томе обрадова, јербо сам мислио да ћу мало, несретњик, починути. Пођем искрај њега у кућу коју ми је забиљежио за моје стојање. Таман мјесећ бјех ја починуо и, моја несрећа, док ево ти к мене заповијед у кућу од мојега начальника с којом ме отправља исти за неке своје послове к Мустај-паши, везиру скадарскоме, од којегаш исти реис-ефендија понеколико мита на годину примаше. То исто мито мене отправи пут Скадра, јер му га Мустај-паша не бјеше пошила од почетка рати с Русијом – да питам Мустафу часова је то причина те је он то пошилање прекинуо.

Откренем се из Цариграда и пођем пут Скадра. Како доспијем у Скадар, мене ти одмах уфати Мустај-паша и метни у тавницу; помисли е сам шпион из Цариграда послати да му град уходим и његово намјереније разумијем (зашто се он у то исто вријеме бјеше завадио са султаном). У ту сам несрећну и погану тавницу стојао три мјесеца. Посље три мјесеца освоји велики везир Мехмед Решид-паша Скадар и његова пашу посла султану жива на дар. Како Скадар освојише, мене из тавнице пуштише; како ме пуштише, замолих се да

ме изведу пред Мехмед-пашом, да му кажем ко сам. По мојој молби изведоше ме пред везиром; како ме изведоше, ја кажем везиру да сам посланик реис-ефендије, и за више увјереније дам истоме од реис-ефендије моје пуномоћије. Како га везир виђе, узме ме код себе за хазнићатипа (касе писара). Ја му се много молах да ме отпусти к реис-ефендији обратно, али не шће никако, него писа реис-ефендију, како својему познатоме пријатељу, да му не буде жа е ме он узима код себе хазнићатипом. Реис-ефендија одговори му да му жа није, јербо је зна што се са мном у Скадру догодило. И тако ти ја останем хазнићатипом код великога везира. Ја сам ову дужност испуњава код њега све доклен смо стојали у Турцију европејску, а када дође заповијед великоме везиру од султана да поита што брже може пут Цариграда, додајући у писму и та несрећни глас да му је војска у Сирију (близу Алепа), над којом је био заповједник Хусеин-паша, сасвијем разбита и у бјекство обраћена, да паша египетски страшно напредује и да је већ улега у Конију.

Велики везир, како прими заповијед од султана, брже боље и ноћи и дневи, док дођемо у Цариграду. Како дођем у Цариграду, велики везир пође одмах султану, а ја останем у његову кућу. Док ево ти га трећи дан с ферманом царскијем у руке којијем га поставља султан началником армије турске у Малу Азију, а Хусеин-пашу смиче с те власти. Великога везира виђу весела, узиграје, познајем на њега е му се чини е ће све учинити како што је у Босну и у Арбанију учинио, ће му се мало ко и противио. Него заисто колико је гођ он весео био, ја сам три пута невесели био, јербо сам лијепо знава, како виђу ли е⁴ данас дан, е ће нас нечесово чудо задесит.

Отправимо се из Цариграда пут назначенога мјеста с великом славом, и у кретању мене учине пашом и дају ми два репа коњски. Помислим ту: „Ха, несретњи и ћорави Турци, у што стоји ваша слава и чест – у репове коњске! О, безумни роде, оно ли се у вас обожаје што је Бог да једноме животноме да се од мухах брани!“ Него колико гођ вичем, јопета ми жа није е сам паша – у зли час по мене, е љевше ми шћаше бити да остадох при првоме чину, јербо шћах у Цариграду остати! Што ћу продужавати збор? Дођемо близу Коније, и четврти дан побијемо се с египетском војском. Хусеин-паше би бој, при нашем, наполеонски. Он се баре одржа на поље три четири сахата, а ми ни четврт од њега. Него како се зађедосмо, наша војска, ка и поправ неуређена, бјеж’, а египетска се пушти за њом, пороби је, посјече и рашћера без стрва, штовише и великога везира уфатише жива, такођер и мене и многе друге код њега, и отпрати нас Ибрахим-паша својему оцу Мехмед-Алији робима у Каиру.

Ту робујући највише смо се занимавали читањем газетах европејскијех. Видимо да ради о миру Англија и Франција и да се ријечима показују пријатељи султану. И доиста му пријатељи јесу и били и радили су да се мир учини међу њим и пашом египетскијем, али не ће друго но у Цариграду. Него послјед дугога мотања виђе и султан, али му неко и каза, какав му се скок наређује, те ти он брже боље молбом к цару рускоме да га

⁴Код Решетара уместо *ли е* (*Грлица*) стоји *је ли*. (Прим. прир.)

избави од погибије која му се на праг од куће примакла.

Цар руски је побједитељ Махмутов и избавитељ Махмутов: посла му помоћ, која устраши пашу египетскога и пригна га учинити мир са султаном. Како се учини мир, великога везира и нас око њега пуштише из ропства и отправише возом у Цариград. Како дођемо у Цариград, изиђемо пред султаном. Он нас прими лијепо, што се нијесмо надали, и да некоме оно мјесто а некоме оно, а мене учини главнијем учитељем и воспитаником господске и ханске ђеце у Цариграду. Заисто, сметеносмршени читатељи, чини ми се да више среће неће имати ови ученици него њихов учитељ. Ово вам оволико сад излажем на карту, а што ће се посад са мном и с мојијема ученицима учинити, то се неће моћ на два ни на три листа карте исписати, но ће се ту шћети бремене бременца карте, јербо сам ја доста млад; толико су ми шездесет годинах, па ево видите колико ме несрећа ћерала и мучила. А мене се чини, како нешто виђу око себе, да јој још нијесам ни реп видио, јербо се сложио Лондон и Париз, међу којијема је мало кад слоге било, и о некоме крупно шавте ... Би ли их зла срећа моја могла нагнат да ме и одолен претресу? ... Чини ми се, какве сам среће, могли би лако, ако их не смету ова четири слова: Н ... или Н ... Н ... Н ...⁵

⁵В. Врчевић у књизи *Живот Петра II Петровића Његоша* (Српска књижевна задруга, Београд, 2003, стр. 49–50) даје објашњење слова „Н“: „Свак је на своју, а и ја на моју, тумачио ова три једнака слова, али ни ја ни нико други није управо погодио, прије него сам ја једном замолио владику да ми каже, а он се насмија и рече: 'Новци, новци, новци, без којих је сваки мртав'." (Прим. прир.)

САН НА БОЖИЋ

АЛИГОРИЈА, ТЈ. ПРИМЈЕНА

Ноћас у сну пођем у мјесец и почнем по њему ходити. Када дођем на једно мјесто поизвишено, ђе бјеше једно славно стројеније пред којијем сјеђаше један старац, назовем му: „Помоз’ Бог!“ и он ми одговори: „Добра ти срећа, сине.“ Весело и пријатно лице тога старца позове ме, и сједнем код њега. И одма, како сједнем, станем га питати стројеније пред ким сједимо чије је, и тко у њему живи. Одговори ми: „Ово је стројеније опште, свијех свјетовах, и у њему живу двије ствари, тј. правда и кривда.“ Замолим га да пођемо, ако је могуће, да уљеземо у двору том. Он ми рече: „Драговољно, сине.“ Отлен се кренемо и пођемо к двору.

Кад до стијенах дођемо његовијех, погледам – али на њему није више до двоје вратах: једна велика и сваколика златом извезена и различнијема бојама, које се не могаху од дике гледат; друга мала и тијесна, тако да једва чоек могаше посагнут њима уљест. Упита ме он: „Ђе си волији приђе да уљеземо?“ Ја му одговорим: „Овамо, к овијема златнијема.“ А он ме уфати за руку и појако повикне: „Не, сине, не тамо! То је обителиште кривде! Но хајдмо сад на ова те су ужа.“ Отидемо и онијема ускијема једва у двор уљеземо. А кад у двор уљегосмо, отвори ни се једна превелика соба, које се ужасна величина не могаше очима прегледат, на сриједу које бјеше посађен прекрасно направљени престол од слонове кости, на којему престолу сјеђаше прекрасно обучена дјевојка у царскијема хаљинама, којој бјеше на главу круна, сва изрезана од једног драгога камена, на коју бјеху ове ријечи написате: „Мој је престол изагнат са земље, али јопет вјечно остајем правда правдом! Ја јесам правда, и сви на ме који мрзе и вичу – вјечност ће их наказати.“ Ова велика и бесмртна царица држаше у рукама вјеси (или ти мјерило) које не бјеху ни на једној страни нагнуте, него равно стојаху.

Када све то видимо, онда ме исти старац уфати за руку и изведе ме из оне ужасне и чудокрасне палате високе царице, и збори ми: „Хајде сада, сине, да пођемо у онај двор на којему јесу она великољепна врата.“ Ја пођем за њим, и уљеземо онијема великољепнијема вратима. Када унутра погледам, али ето гомила различитијех људих. Упита м старца који су ово, и он ми одговори: „Ово су разбојници, злочинци, похититељи и разоритељи сиротињски и највиши крвопије људски.“ Ту гомилу људих прођемо, па дођемо у једну собицу, али ето престол на којему сједи једна жена пристара, којојзи не бјеше круне на глави него јој стојаше под ногама; и она у рукама

држаше вјеси, којизи стојаху накриво, зато што у један не бјеше ништа, а у једноме бјеше једна аспра као цекин млетачки. Отолен се другијем крајем куће вратимо и нађемо у обору множество сиротах, које плакаху, јаукаху и бијаху се рукама у прси. Упитамо их: „Што ви је тако невоља, тер сте толико плачем и жалошћу раздражене?“ Оне се стану жалит и различне неправде приказиват и кривосуђа која су учињена противу њих у истоме двору ђе се налазаху. Али сада већ старац, разјарени толиком жалошћу, повика:

„Еј неправдо, да те већ не буде!

Но дај, Боже, правду међу људе.“

Његов ме глас иза сна пробуди. Устанем и ово напишем.

Регистар властитих имена

А

Алепа, [11](#)
Али-паша Тепелевац, [8](#)
Али-паши, [8](#)
Али-пашу, [8](#)
Англија, [11](#)
Арбаније, [8](#)
Арбанију, [11](#)

Б

Београд, [4](#), [12](#)
Бог, [11](#), [13](#)
Боже, [14](#)
Божих, [13](#)
Божу, [8](#)
Босну, [11](#)

В

В. Врчевић, [12](#)
Варну, [9](#)
Византију, [9](#)
Вртоломија, [7](#)

Г

Грк, [8](#)
Грлица, [4](#), [11](#)
Грцима, [8](#), [9](#)
Грчкој, [8](#)

Д

Дибић, [10](#)

Е

Европи, [9](#)

Ж

Живот Петра II Петровића Његоша, [12](#)

И

Ибрахим-паша, [11](#)

Ј

Јањину, [8](#)
Језоп, [10](#)
Јусуф-паше, [9](#)

К

Каиру, [11](#)
Коније, [11](#)
Конију, [11](#)
Кучах, [8](#)

Л

Лондон, [12](#)

М

Малу Азију, [11](#)
Махмута, [8](#)
Махмутов, [12](#)
Махмутом, [8](#)
Махмут-паши, [8](#)
Мехмед Решид-паша, [10](#)
Мехмед Решид-пашом, [10](#)
Мехмед-Алији, [11](#)
Мехмед-пашом, [11](#)
Мрђена Несретниковића, [4](#)
Мрђене, [8](#)
Мустај-паша, [10](#)
Мустај-паши, [10](#)
Мустафу, [10](#)
Мухамедовијема, [10](#)

Н

Наварин, 9

Ниша, 8

О

Одесе, 10

П

Париж, 12

Пјесме, Луча микрокозма, Проза,
Преводи, 4

Просветиног, 4

Р

Расије, 8

Решетар, 4, 8

Решетара, 5, 11

Руси, 10

Русијом, 9, 10

С

Свободијада, Мање пјесме, Проза;, 4

Селаник, 8

Селиме, 9, 10

Сирију, 11

Скадар, 10

Скадра, 10

Скадру, 11

Срби, 8

Србије, 8

Српска књижевна задруга, 12

Стамболу, 9

Т

Турке, 8

Турска, 9

Турску, 8, 9

Турци, 11

Турцијом, 9

Турцију, 11

Турчин, 8, 10

Турчина, 8

Ф

Франција, 11

Х

Христовијех, 10

Хуршид-паша, 8

Хусеин-паша, 11

Хусеин-паше, 11

Хусеин-пашу, 11

Ц

Цариград, 9, 10, 12

Цариграда, 9–11

Цариграду, 11, 12

Црнијем Ђорђијем, 8

Црногорци, 8

Ш

Шумадији, 8

Шумлије, 10